

Ks. TADEUSZ ŚLIPKO TJ — Kraków

„ETYKA NIEZALEŻNA“ W POLSCE POWOJENNEJ

„Etyka niezależna“ stanowi termin niespójny, obejmujący różne kierunki etyczno-filozoficzne, związane wspólnotą naczelnej idei uniezależnienia moralności od Boga i religii. W Polsce typowymi kierunkami etyki niezależnej są w chwili obecnej etyka marksistowska oraz indywidualistyczno-liberalna reprezentowana głównie przez prof. prof. Kotarbińskiego i Znamierowskiego.

U podstaw etyki w filozofii marksistowskiej leżą tezy materializmu dialektycznego i historycznego o wszechmaterialności świata i prymacie materii w stosunku do zjawisk duchowych. Na terenie życia społecznego tezy te przybierają postać koncepcji bazy ekonomicznej i nadbudowy ideologicznej. Moralność jako element nadbudowy ma swoje ostateczne korzenie w podłożu materialno-ekonomicznym. Odpowiednio do dwojakiego typu bazy ekonomicznej: antagonistyczno-klasowej oraz nieantagonistyczno-bezklasowej, wyodrębnia marksizm dwojaką moralność: klasową, feudalną i burżuazyjną, oraz bezklasową, komunistyczną. Pierwsza jest zazwyczaj moralnością transcendentną, religijną. Wypływa to z jej klasowego uwarunkowania. Przeciwwstawienie świata nadzmysłowego światu materialnemu jest wyrazem przeciwieństw klasowych, ale zarazem umacnia te przeciwieństwa służąc interesom klas posiadających. Moralność natomiast komunistyczną tworzy nowoczesny proletariat w walce o bezklasowe społeczeństwo. Wyraża ona zatem interesy klas pracujących, które zbiegają się w idei rewolucji i budowania komunizmu. Toteż na idei komunizmu zbudowana jest etyka komunistyczna. Komunizm wyznacza w niej normę, cel i system postępowania. W sumie marksistowska teoria moralności charakteryzuje się radykalnym materializmem, relatywistycznym obiektywizmem oraz negatywną postawą wobec etyki religijnej.

U podstaw etyki indywidualistycznej odkrywamy również materialistyczne pojmowanie świata. W miejsce jednak czynnika ekonomicznego jako ostatecznego źródła moralności przyjmuje ona dynamiczną koncepcję jednostki pojętej jako realny podmiot zdolny do samodzielnego działania. Dlatego moralność tłumaczy ten kierunek etyki laickiej od strony wewnętrznych przeżyć poszczególnych jednostek, a więc poprzez elementy natury psychologicznej. Według Znamierowskiego zjawiska moralne dadzą się ostatecznie sprowadzić do emocjonalnych postaw człowieka, są wyrazem pewnych wzruszeń (przyjemnych lub przykrych)

i uczuć. Przede wszystkim podstawowa norma moralności. Stanowi ją swoisty typ przeżycia uczuciowego, którego treścią jest „życzliwość powszechna“, pragnąca maksymalnej sumy szczęścia dla jak największej ilości ludzi. Z tych samych emocjonalnych źródeł wypływają pozostałe elementy moralności w postaci zjawiska obowiązku i uprawnienia moralnego oraz sumienia. W systemie szczegółowych dyrektyw postępowania na czoło wysunięte zostały postawy życzliwości w stosunku do innych oraz poszanowania cudzych praw. Normy te jednak pojęte są w sposób relatywistyczny, a więc nie obowiązują bezwzględnie, ale zależnie od konkretnych sytuacji. Indywidualistyczna etyka laicka charakteryzuje się zatem emocjonalizmem, subiektywizmem, w stosunku zaś do etyki religijnej przyjmuje postawę raczej tolerancyjną.

Ponadto ks. prof. Józef Pastuszka — KUL wygłosił referat pt.: *Filozofia i teologia a nauki przyrodnicze i humanistyczne*, drukowany w całości w „Homo Dei“, 28 (1959) 202—212.